

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έβδομο τμήμα)

της 7ης Ιουλίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Άρθρο 153 ΣΛΕΕ – Προστασία των εργαζομένων – Οδηγία 2003/88/ΕΚ – Οργάνωση του χρόνου εργασίας – Νυχτερινή εργασία – Συλλογική σύμβαση εργασίας προβλέπουσα μικρότερη προσαύξηση αποδοχών για τακτική νυχτερινή εργασία από την προβλεπόμενη για την έκτακτη νυχτερινή εργασία – Ίση μεταχείριση – Άρθρο 20 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-257/21 και C-258/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών, Γερμανία) με αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 2020, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 22 Απριλίου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

Coca-Cola European Partners Deutschland GmbH

κατά

L.B. (C-257/21),

R.G. (C-258/21),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έβδομο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. Passer, πρόεδρο τμήματος, F. Biltgen και M. L. Arastey Sahún (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. Ράντος

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Coca-Cola European Partners Deutschland GmbH, εκπροσωπούμενη από τον C. Böttger, Rechtsanwalt,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

- η L.B. και ο R.G., εκπροσωπούμενοι από τον R. Buschmann και την A. Kapeller, Prozessbevollmächtigte,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον B.-R. Killmann και την D. Recchia,

κατόπιν της απόφασης που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ 2003, L 299, σ. 9), καθώς και του άρθρου 20 και του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).
- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο ένδικων διαφορών μεταξύ, αφενός, της Coca-Cola European Partners Deutschland GmbH (στο εξής: Coca-Cola) και, αφετέρου, της L.B. (υπόθεση C-257/21) και του R.G. (υπόθεση C-258/21) (στο εξής, από κοινού: ενδιαφερόμενοι), σχετικά με την προσαύξηση αποδοχών που οφείλεται δυνάμει συλλογικής σύμβασης εργασίας για τις ώρες νυχτερινής εργασίας.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

- 3 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της Σύμβασης (αριθ. 171) της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) για τη νυχτερινή εργασία, 1990 (στο εξής: σύμβαση της ΔΟΕ για τη νυχτερινή εργασία), ορίζει τα εξής:

«Τα ειδικά μέτρα που απαιτούνται από τη φύση της νυχτερινής εργασίας, τα οποία θα περιλαμβάνουν, κατά το ελάχιστο, τα μέτρα που αναφέρονται στα άρθρα 4 έως 10 παρακάτω, πρέπει να λαμβάνονται προς όφελος των εργαζομένων τη νύχτα με σκοπό την προστασία της υγείας τους, τη διευκόλυνση της άσκησης των οικογενειακών και κοινωνικών τους υποχρεώσεων, την εξασφάλιση ευκαιριών επαγγελματικής εξέλιξης και τη χορήγηση σ' αυτούς των κατάλληλων αποζημιώσεων. Τέτοια μέτρα πρέπει επίσης να λαμβάνονται στο πλαίσιο της ασφάλειας και προστασίας της μητρότητας προς όφελος όλων εκείνων που απασχολούνται σε νυχτερινή εργασία.»

- 4 Το άρθρο 8 της σύμβασης αυτής προβλέπει τα ακόλουθα:

«Οι αποζημιώσεις που χορηγούνται στους εργαζομένους σε νυχτερινή εργασία με τη μορφή εργασιακού χρόνου, μισθού ή παρόμοιων επιδομάτων πρέπει να αναγνωρίζουν τη φύση της νυχτερινής εργασίας.»

Το δίκαιο της Ένωσης

- 5 Η οδηγία 2003/88 θεσπίστηκε βάσει του άρθρου 137, παράγραφος 2, ΕΚ, νυν άρθρου 153, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.
- 6 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 2 και 4 έως 6 της οδηγίας αυτής έχουν ως εξής:
- «(1) Η οδηγία 93/104/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας [(ΕΕ 1993, L 307, σ. 18)], η οποία ορίζει τις ελάχιστες απαιτήσεις για την ασφάλεια και την υγεία σχετικά με την οργάνωση του χρόνου εργασίας, όσον αφορά τις περιόδους ημερήσιας ανάπαυσης, τα διαλείμματα, την εβδομαδιαία ανάπαυση, τη μέγιστη κατ' εβδομάδα διάρκεια εργασίας, την ετήσια άδεια, καθώς και στοιχεία της νυχτερινής εργασίας, της εργασίας κατά βάρδιες και των ρυθμών εργασίας, έχει τροποποιηθεί σε σημαντική έκταση. Είναι, ως εκ τούτου, σκόπιμη, για λόγους σαφήνειας, η κωδικοποίηση των σχετικών διατάξεων.
- (2) Το άρθρο 137 [ΕΚ] προβλέπει ότι η [Ευρωπαϊκή] Κοινότητα υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών για τη βελτίωση του περιβάλλοντος εργασίας, με σκοπό την προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων. Στις οδηγίες που εκδίδονται βάσει του άρθρου αυτού, αποφεύγεται η επιβολή διοικητικών, οικονομικών και νομικών εξαναγκασμών, οι οποίοι θα παρεμπόδιζαν τη δημιουργία και την ανάπτυξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.
- [...]
- (4) Η βελτίωση της ασφάλειας, της υγιεινής και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία είναι στόχος ο οποίος δεν μπορεί να εξαρτάται από καθαρά οικονομικές εκτιμήσεις.
- (5) Όλοι οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν επαρκείς περιόδους ανάπαυσης. Η έννοια της “ανάπαυσης” πρέπει να εκφράζεται σε μονάδες χρόνου, και συγκεκριμένα ημέρες, ώρες ή και κλάσματά τους. Οι εργαζόμενοι στην Κοινότητα πρέπει να διαθέτουν ορισμένες ελάχιστες περιόδους ανάπαυσης, ημερησίας, εβδομαδιαίας και ετήσιας καθώς και κατάλληλα διαλείμματα εργασίας. Επίσης, θα πρέπει να προβλέπεται σχετικά και μια μέγιστη κατ' εβδομάδα διάρκεια εργασίας.
- (6) Οι αρχές [της ΔΟΕ] ως προς την οργάνωση του χρόνου εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της νυκτερινής, πρέπει να συνεκτιμηθούν.»
- 7 Το άρθρο 1της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής», ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:
- «Η παρούσα οδηγία καθορίζει τις στοιχειώδεις προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας όσον αφορά την οργάνωση του χρόνου εργασίας.»
- 8 Το άρθρο 7 της ίδιας οδηγίας έχει ως εξής:
- «1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να παρέχεται σε όλους τους εργαζομένους ετήσια άδεια μετ' αποδοχών διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων εβδομάδων, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπουν οι εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές για την απόκτηση του σχετικού δικαιώματος και τη χορήγηση της άδειας.

2. Η ελάχιστη περίοδος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών μπορεί να αντικαθίσταται από χρηματική αποζημίωση μόνον σε περίπτωση τερματισμού της εργασιακής σχέσης.»

- 9 Το άρθρο 8 της οδηγίας 2003/88, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διάρκεια της νυκτερινής εργασίας», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε:

- α) ο κανονικός χρόνος νυκτερινής εργασίας να μην υπερβαίνει, κατά μέσον όρο, τις οκτώ ώρες ανά εικοσιτετράωρο·
- β) οι εργαζόμενοι τη νύχτα η εργασία των οποίων ενέχει ιδιαίτερους κινδύνους ή σημαντική σωματική ή πνευματική ένταση να μην εργάζονται περισσότερο από οκτώ ώρες κατά τη διάρκεια εικοσιτετράωρης περιόδου κατά την οποία πραγματοποιούν νυκτερινή εργασία.

Για τους σκοπούς του στοιχείου β), η εργασία που ενέχει ιδιαίτερους κινδύνους ή σημαντική σωματική ή πνευματική ένταση ορίζεται από τις εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές ή από συλλογικές συμβάσεις ή από συμφωνίες μεταξύ κοινωνικών εταίρων, λαμβανομένων υπόψη των επιπτώσεων και των κινδύνων που συνδέονται με τη νυκτερινή εργασία.»

- 10 Το άρθρο 9 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ιατρική εξέταση και μετάθεση των εργαζομένων τη νύχτα σε θέση ημερήσιας εργασίας», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε:

- α) οι εργαζόμενοι τη νύχτα να δικαιούνται δωρεάν ιατρική εξέταση, πριν από την ανάληψη της εργασίας αυτής και, κατά τακτά χρονικά διαστήματα, στη συνέχεια·
- β) οι εργαζόμενοι τη νύχτα που υποφέρουν από προβλήματα υγείας που αποδεδειγμένως οφείλονται στη νυκτερινή εργασία, να μετατίθενται, όποτε είναι δυνατόν, σε θέση ημερήσιας εργασίας για την οποία είναι κατάλληλοι.

2. Η δωρεάν ιατρική εξέταση που αναφέρεται στην παράγραφο 1 στοιχείο α) διέπεται από το ιατρικό απόρρητο.

3. Η δωρεάν ιατρική εξέταση που αναφέρεται στην παράγραφο 1 στοιχείο α) μπορεί να εντάσσεται σε εθνικό σύστημα υγείας.»

- 11 Το άρθρο 10 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Εγγυήσεις για νυκτερινή εργασία», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να θέτουν ως προϋπόθεση της νυκτερινής εργασίας ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων, ορισμένες εγγυήσεις, υπό όρους που καθορίζονται από τις εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές, για τους εργαζόμενους, οι οποίοι διατρέχουν κίνδυνο ασφαλείας ή υγείας οφειλόμενο στη νυκτερινή εργασία.»

- 12 Το άρθρο 11 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ενημέρωση σε περίπτωση που χρησιμοποιούνται εργαζόμενοι τη νύχτα τακτικά», έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε ο εργοδότης που χρησιμοποιεί εργαζομένους τη νύχτα τακτικά να ενημερώνει τις αρμόδιες αρχές, εφόσον το ζητήσουν.»

- 13 Το άρθρο 12 της οδηγίας 2003/88, το οποίο φέρει τον τίτλο «Προστασία της ασφάλειας και της υγείας», ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε:

- α) οι εργαζόμενοι τη νύχτα και οι εργαζόμενοι σε βάρδιες να απολαύουν προστασίας της υγείας και της ασφάλειάς τους, ανάλογης προς τη φύση της εργασίας τους·
- β) οι κατάλληλες υπηρεσίες ή μέτρα προστασίας και πρόληψης στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων τη νύχτα και των εργαζομένων σε βάρδιες να είναι ισοδύναμα με τα προσφερόμενα στους άλλους εργαζομένους και να είναι διαθέσιμα ανά πάσα στιγμή.»

- 14 Το άρθρο 13 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ρυθμός εργασίας», έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε ο εργοδότης που προτίθεται να οργανώσει την εργασία με έναν ορισμένο ρυθμό να λαμβάνει υπόψη τη γενική αρχή της προσαρμογής της εργασίας στον άνθρωπο, ιδίως προκειμένου να περιορισθεί η μονότονη και η ρυθμική εργασία, σε συνάρτηση με το είδος της δραστηριότητας και τις απαιτήσεις ασφάλειας και υγείας, ιδιαίτερα όσον αφορά τα διαλείμματα του χρόνου εργασίας.»

Το γερμανικό δίκαιο

- 15 Το άρθρο 3 του Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Θεμελιώδους Νόμου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας), της 23ης Μαΐου 1949 (BGBl. 1949 I, σ. 1), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών των διαφορών των κύριων δικών, ορίζει τα ακόλουθα:

«(1) Όλοι είναι ίσοι ενώπιον του νόμου.

(2) Οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν ίσα δικαιώματα. Το κράτος προωθεί την πραγμάτωση της ισότητας δικαιωμάτων μεταξύ ανδρών και γυναικών και ενεργεί για την απάλειψη των υφιστάμενων διαφορών.

(3) Ουδείς αντιμετωπίζεται δυσμενώς ή ευνοείται λόγω του φύλου του, της καταγωγής του, της φυλετικής προέλευσής του, της γλώσσας του, της πατρίδας του και της καταγωγής του, του πιστεύω του, των θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεών του. Ουδείς αντιμετωπίζεται δυσμενώς λόγω της αναπηρίας του.»

- 16 Το άρθρο 7 της Manteltarifvertrag zwischen dem Verband der Erfrischungsgetränke-Industrie Berlin und Region Ost eV und der Gewerkschaft Nahrung-Genuss-Gaststätten Hauptverwaltung (γενικής συλλογικής σύμβασης που συνήφθη μεταξύ της ένωσης της βιομηχανίας αναψυκτικών Βερολίνου και ανατολικής περιφέρειας και της κεντρικής διοίκησης της συνδικαλιστικής οργάνωσης «Τρόφιμα, ποτά και εστίαση»), της 24ης Μαρτίου 1998 (στο εξής: MTV), προβλέπει στις παραγράφους 1 και 3, οι οποίες αφορούν τις «Προσαυξήσεις αποδοχών για την εργασία που παρέχεται κατά τη διάρκεια της νύχτας, τις Κυριακές και τις αργίες», τα εξής:

«1. Οι ακόλουθες προσαυξήσεις αποδοχών καταβάλλονται για την εργασία που παρέχεται κατά τη διάρκεια της νύχτας, τις Κυριακές και τις αργίες:

Εργασία άνω των 41 ωρών εβδομαδιαίως 25 %

Νυχτερινή εργασία άνω των 41 ωρών εβδομαδιαίως 50 %

Νυχτερινή εργασία που παρέχεται σε τακτική βάση από το έτος 1998 17,5 %

Νυχτερινή εργασία που παρέχεται σε τακτική βάση από το έτος 1999 20 %

Νυχτερινή εργασία που παρέχεται εκτάκτως από το 1998 40 %

Νυχτερινή εργασία που παρέχεται εκτάκτως από το 1999 50 %

[...]

3. Οι προσαυξήσεις αποδοχών υπολογίζονται βάσει των συνολικών αμοιβών τις οποίες προβλέπει η συλλογική σύμβαση.»

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 17 Οι ενδιαφερόμενοι παρείχαν νυχτερινή εργασία στην Coca-Cola, επιχείρηση της βιομηχανίας ποτών, η οποία συνήψε επιχειρησιακή εταιρική συλλογική σύμβαση εργασίας με τη συνδικαλιστική οργάνωση Nahrung-Genuss-Gaststätten (Τρόφιμα, ποτά και εστίαση) και δεσμεύεται βάσει αυτής από τις διατάξεις της MTV.
- 18 Κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ Δεκεμβρίου 2018 και Ιουνίου 2019, η L.B. παρείχε τακτική νυχτερινή εργασία κατά την έννοια της MTV, για την οποία αμείφθηκε με προσαύξηση αποδοχών κατά 20 % ανά ώρα.
- 19 Ο R.G. παρείχε τακτική νυχτερινή εργασία, κατά την έννοια της MTV, κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ Δεκεμβρίου 2018 και Ιανουαρίου 2019 καθώς και κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ Μαρτίου 2019 και Ιουλίου 2019, για την οποία αμείφθηκε με προσαύξηση αποδοχών κατά 25 % ανά ώρα.
- 20 Θεωρώντας ότι η MTV, καθότι προέβλεπε υψηλότερη προσαύξηση αποδοχών για την έκτακτη νυχτερινή εργασία απ' ό,τι για την τακτική νυχτερινή εργασία, καθιέρωνε διαφορετική μεταχείριση αντιβαίνουσα στην αρχή της ίσης μεταχείρισης κατά την έννοια του άρθρου 3 του Θεμελιώδους Νόμου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, καθώς και κατά την έννοια του άρθρου 20 του Χάρτη, οι ενδιαφερόμενοι άσκησαν ο καθένας αγωγή ενώπιον του αντιστοίχως αρμόδιου Arbeitsgericht (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου εργατικών διαφορών, Γερμανία), με αντικείμενο την επιδίκαση, για τα οικεία χρονικά διαστήματα, ποσού ίσου με τη διαφορά μεταξύ των αμοιβών που έλαβαν και των αμοιβών που τους οφείλονταν κατ' εφαρμογήν των συντελεστών προσαύξησης αποδοχών τους οποίους προβλέπει η MTV για την περίπτωση της έκτακτης νυχτερινής εργασίας. Συναφώς, οι ενδιαφερόμενοι υποστήριξαν ότι οι εργαζόμενοι που παρέχουν τακτική νυχτερινή εργασία εκτίθενται σε σημαντικά μεγαλύτερους κινδύνους για την υγεία τους και διαταραχές του κοινωνικού τους περιβάλλοντος σε σχέση με τους εργαζομένους που παρέχουν έκτακτη νυχτερινή εργασία.
- 21 Η Coca-Cola ισχυρίστηκε, αντιθέτως, ότι η έκτακτη νυχτερινή εργασία ήταν κατά πολύ σπανιότερη από την τακτική νυχτερινή εργασία και ότι η υψηλότερη προσαύξηση αποδοχών για την έκτακτη νυχτερινή εργασία δικαιολογούνταν, μεταξύ άλλων, από το γεγονός ότι το είδος αυτό απασχόλησης συνεπάγεται γενικώς πρόσθετη εργασία. Επιπλέον, στην περίπτωση της τακτικής

νυχτερινής εργασίας παρέχονται πρόσθετα οφέλη, ιδίως όσον αφορά τις άδειες. Η υψηλότερη προσαύξηση αποδοχών που προβλέπεται για την περίπτωση της έκτακτης νυχτερινής εργασίας αποσκοπεί όχι μόνο στο να παράσχει αντιστάθμισμα για τις δυσχέρειες τις οποίες συνεπάγεται το συγκεκριμένο είδος εργασίας, αλλά και στο να αποτρέψει τον εργοδότη από το να καταφεύγει στη λύση αυτή επεμβαίνοντας αιφνιδιαστικά στον ελεύθερο χρόνο και στην κοινωνική ζωή των εργαζομένων του.

- 22 Κατόπιν απορρίψεως από το Arbeitsgericht (πρωτοβάθμιο δικαστήριο εργατικών διαφορών) των αγωγών τους, οι ενδιαφερόμενοι άσκησαν ενώπιον του Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg (περιφερειακού δικαστηρίου εργατικών διαφορών Βερολίνου-Βραδεμβούργου, Γερμανία) έφεση κατά των αποφάσεων του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, στο πλαίσιο της οποίας το δικάζον δικαστήριο αναγνώρισε τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων ως προς συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, πλην όμως έκρινε ότι τα δικαιώματα αυτά είχαν με την πάροδο του χρόνου αποσβεστεί όσον αφορά τα λοιπά χρονικά διαστήματα.
- 23 Η Coca-Cola άσκησε αναίρεση κατά των εν λόγω αποφάσεων ενώπιον του Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών, Γερμανία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο στην υπό κρίση υπόθεση.
- 24 Το δικαστήριο αυτό διερωτάται, στην περίπτωση που ο Χάρτης έχει εφαρμογή εν προκειμένω, ως προς τη συμβατότητα με αυτόν διάταξης συλλογικής σύμβασης εργασίας η οποία προβλέπει προσαύξηση αποδοχών λόγω νυχτερινής εργασίας, ειδικότερα δε ως προς το αν η διαφορετική μεταχείριση τακτικής και έκτακτης νυχτερινής εργασίας, η οποία απορρέει από το άρθρο 7, παράγραφος 1, της MTV, είναι σύμφωνη προς το άρθρο 20 του Χάρτη.
- 25 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών) αποφάσισε να αναστείλει τις ενώπιόν του διαδικασίες και να υποβάλει στο Δικαστήριο, για αμφότερες τις υποθέσεις C-257/21 και C-258/21, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνιστά ένας όρος συλλογικής συμβάσεως εφαρμογή της οδηγίας [2003/88] κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του [Χάρτη] αν ο εν λόγω όρος προβλέπει μεγαλύτερη αποζημίωση για την έκτακτη νυχτερινή εργασία από εκείνη που προβλέπει για την τακτική;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

Συνάδει με το άρθρο 20 του [Χάρτη] όρος συλλογικής συμβάσεως ο οποίος προβλέπει μεγαλύτερη αποζημίωση για την έκτακτη νυχτερινή εργασία από εκείνη που προβλέπει για την τακτική όταν με τον τρόπο αυτόν πρέπει εκτός από την επιβάρυνση της υγείας λόγω της νυχτερινής εργασίας να αντισταθμιστούν και οι επιβαρύνσεις που οφείλονται στη δυσχερέστερη προβλεψιμότητα της έκτακτης νυχτερινής εργασίας;»

Επί της συνεκδικάσεως των υποθέσεων C-257/21 και C-258/21

- 26 Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 26ης Μαΐου 2021, αποφασίστηκε η συνεκδίκαση των υποθέσεων C-257/21 και C-258/21 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των αιτημάτων διεξαγωγής προφορικής διαδικασίας

- 27 Με έγγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 10 Μαρτίου 2022 και στις 13 Ιουνίου 2022, οι ενδιαφερόμενοι ζήτησαν τη διεξαγωγή προφορικής διαδικασίας, υποστηρίζοντας ότι διαφωνούν, αφενός, με την απόφαση να εκδικαστούν οι υποθέσεις χωρίς ανάπτυξη προτάσεων του γενικού εισαγγελέα και, αφετέρου, με τις παρατηρήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- 28 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 76, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του, το Δικαστήριο, κατόπιν προτάσεως της εισηγήτριας δικαστή και αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, μπορεί να αποφασίσει να μη διεξαχθεί επ' ακροατηρίου συζήτηση, αν φρονεί, βάσει των υπομνημάτων ή παρατηρήσεων που κατατέθηκαν κατά την έγγραφη διαδικασία, ότι έχει διαφωτιστεί επαρκώς ώστε να αποφανθεί επί των υποθέσεων.
- 29 Επιπλέον, υπενθυμίζεται ότι, δυνάμει του άρθρου 83 του Κανονισμού Διαδικασίας του, το Δικαστήριο, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, μπορεί ανά πάσα στιγμή να διατάξει τη διεξαγωγή προφορικής διαδικασίας ή την επανάληψή της, ιδίως αν κρίνει ότι δεν έχει διαφωτιστεί επαρκώς ή όταν ένας διάδικος, μετά τη λήξη της διαδικασίας αυτής, επικαλείται νέο πραγματικό περιστατικό που μπορεί να ασκήσει αποφασιστική επιρροή επί της αποφάσεως του Δικαστηρίου ή ακόμη όταν, προς επίλυση της διαφοράς, το Δικαστήριο χρειάζεται να στηριχθεί σε επιχείρημα επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση μεταξύ των διαδίκων ή των κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερομένων.
- 30 Εν προκειμένω, το Δικαστήριο, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, εκτιμά ότι διαθέτει όλα εκείνα τα στοιχεία που του είναι αναγκαία για να δώσει απάντηση στα ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο.
- 31 Κατά συνέπεια, τα αιτήματα των ενδιαφερομένων για διεξαγωγή προφορικής διαδικασίας απορρίπτονται.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού

- 32 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως είναι απαράδεκτες, καθόσον το αιτούν δικαστήριο δεν κατέδειξε ότι η ερμηνεία της οδηγίας 2003/88 είναι αναγκαία για την επίλυση των διαφορών των κύριων δικών, δεδομένου ότι τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν αποκλειστικώς την ερμηνεία του Χάρτη. Αφ' ης στιγμής δε οι διαφορές αυτές εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 2003/88, δεν τίθεται ζήτημα ερμηνείας του Χάρτη.
- 33 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαδικασία προδικαστικής παραπομπής καθιερώνει στενή συνεργασία μεταξύ των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων και του Δικαστηρίου, στηριζόμενη σε κατανομή των καθηκόντων μεταξύ τους, και συνιστά μέσο διά του οποίου το Δικαστήριο παρέχει στα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα τα ερμηνευτικά εκείνα στοιχεία του δικαίου της Ένωσης που τους είναι αναγκαία για την επίλυση των διαφορών επί των οποίων καλούνται να αποφανθούν [απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2021, IS (Μη σύννομο της διατάξεως περί παραπομπής), C-564/19, EU:C:2021:949, σκέψη 59 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

- 34 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της εκδοθησόμενης δικαστικής απόφασης να αξιολογήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της υπόθεσης, τόσο την αναγκαιότητα της προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του απόφασης όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Ως εκ τούτου, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποφανθεί [απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2021, IS (Μη σύννομο της διατάξεως περί παραπομπής), C-564/19, EU:C:2021:949, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 35 Επομένως, τα ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή. Το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που έχει υποβληθεί από εθνικό δικαστήριο μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή, ακόμη, όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί [απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2021, IS (Μη σύννομο της διατάξεως περί παραπομπής), C-564/19, EU:C:2021:949, σκέψη 61 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 36 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι από τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως καθώς και από το λεκτικό των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων προκύπτει ότι η ερμηνεία της οδηγίας 2003/88 είναι αναγκαία προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αν το άρθρο 7, παράγραφος 1, της MTV συνιστά εφαρμογή της οδηγίας αυτής, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη.
- 37 Υπό τις συνθήκες αυτές, τα επιχειρήματα της Επιτροπής, τα οποία αφορούν την ερμηνεία της οδηγίας 2003/88 και τα οποία απαιτούν ως εκ τούτου την επί της ουσίας εξέταση των αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως, δεν είναι ικανά να ανατρέψουν το τεκμήριο λυσιτελείας των ερωτημάτων που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2020, Sportingbet και Internet Opportunity Entertainment, C-275/19, EU:C:2020:856, σκέψη 36).
- 38 Κατά συνέπεια, τα προδικαστικά ερωτήματα είναι παραδεκτά.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 39 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν διάταξη συλλογικής σύμβασης εργασίας προβλέπουσα για την έκτακτη νυχτερινή εργασία προσαύξηση αποδοχών υψηλότερη από εκείνη που έχει καθοριστεί για την τακτική νυχτερινή εργασία συνιστά εφαρμογή της οδηγίας 2003/88, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη.
- 40 Σύμφωνα με το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, οι διατάξεις του απευθύνονται στα κράτη μέλη μόνον όταν αυτά εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης και, κατά πάγια νομολογία, η φράση «όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης», όπως χρησιμοποιείται στη διάταξη αυτή, προϋποθέτει την ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ πράξεως του δικαίου της Ένωσης και του επίμαχου εθνικού μέτρου που να υπερβαίνει την εγγύτητα των σχετικών τομέων ή τις έμμεσες επιπτώσεις του ενός τομέα στον άλλο, λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων εκτίμησης που καθορίζονται από το Δικαστήριο

(απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 2021, Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo, C-319/19, EU:C:2021:883, σκέψη 44 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 41 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει καταλήξει, μεταξύ άλλων, στη μη εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης σε σχέση με εθνική ρύθμιση λόγω του γεγονότος ότι οι διατάξεις της Ένωσης στον οικείο τομέα δεν επέβαλλαν καμία υποχρέωση στα κράτη μέλη όσον αφορά την επίμαχη στην κύρια δίκη κατάσταση. Επομένως, το γεγονός απλώς και μόνον ότι ένα εθνικό μέτρο εμπίπτει σε τομέα στον οποίο η Ένωση διαθέτει αρμοδιότητες δεν το εντάσσει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και, ως εκ τούτου, δεν συνεπάγεται εφαρμογή του Χάρτη [απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2021, INSS (Σύνταξη χηρείας στηριζόμενη σε σχέση ελεύθερης ένωσης), C-244/20, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2021:854, σκέψη 61 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 42 Επιπλέον, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει επίσης ότι, όταν οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης στον οικείο τομέα δεν ρυθμίζουν ορισμένη πτυχή και δεν επιβάλλουν καμία συγκεκριμένη υποχρέωση στα κράτη μέλη όσον αφορά συγκεκριμένες περιπτώσεις, η διάταξη συλλογικής σύμβασης συναφθείσας μεταξύ των κοινωνικών εταίρων σχετικά με την πτυχή αυτή κείται εκτός του πεδίου εφαρμογής του Χάρτη και οι περιπτώσεις αυτές δεν μπορούν να κριθούν υπό το πρίσμα των διατάξεων του (απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, TSN και AKT, C-609/17 και C-610/17, EU:C:2019:981, σκέψη 53 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 43 Επομένως, πρέπει να εξακριβωθεί αν η οδηγία 2003/88 ρυθμίζει την επίμαχη στην κύρια δίκη προσαύξηση αποδοχών η οποία οφείλεται στους εργαζομένους για τη νυχτερινή εργασία και αν επιβάλλει συναφώς συγκεκριμένες υποχρεώσεις.
- 44 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά, κατ' ουσίαν, ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, της MTV είναι δυνατό να εμπίπτει, αφενός, στα άρθρα 8 έως 13 της οδηγίας 2003/88 και, αφετέρου, στο άρθρο 3, παράγραφος 1, και στο άρθρο 8 της σύμβασης της ΔΟΕ για τη νυχτερινή εργασία, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 6 της ίδιας οδηγίας.
- 45 Πλην όμως, κατά πρώτον, επισημαίνεται ότι, εξαιρουμένης της ειδικής περίπτωσης που αφορά την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, περί της οποίας γίνεται λόγος στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/88, η εν λόγω οδηγία ρυθμίζει απλώς ορισμένες πτυχές της οργάνωσης του χρόνου εργασίας προς εξασφάλιση της προστασίας της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων, με αποτέλεσμα, κατ' αρχήν, να μην έχει εφαρμογή ως προς τις αμοιβές τους [πρβλ. αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 2021, Radiotelevizija Slovenija (Περίοδος εργασιακής ετοιμότητας σε απομακρυσμένη τοποθεσία), C-344/19, EU:C:2021:182, σκέψη 57, και της 9ης Μαρτίου 2021, Stadt Offenbach am Main (Περίοδος εργασιακής ετοιμότητας πυροσβέστη), C-580/19, EU:C:2021:183, σκέψη 56].
- 46 Ειδικότερα, τόσο από το άρθρο 137 ΕΚ, νυν άρθρο 153 ΣΛΕΕ, το οποίο συνιστά τη νομική βάση της οδηγίας 2003/88, όσο και από το ίδιο το γράμμα του άρθρου της 1, παράγραφος 1, υπό το πρίσμα των αιτιολογικών της σκέψεων 1, 2, 4 και 5, προκύπτει ότι η οδηγία έχει ως σκοπό τον καθορισμό των ελάχιστων απαιτήσεων για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας των εργαζομένων διά της προσεγγίσεως των εθνικών διατάξεων που διέπουν μεταξύ άλλων τη διάρκεια του χρόνου εργασίας (πρβλ. απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 2018, Sindicatul Familia Constanța κ.λπ., C-147/17, EU:C:2018:926, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 47 Επιπλέον, κατά το άρθρο 153, παράγραφος 5, ΣΛΕΕ, οι διατάξεις του άρθρου αυτού δεν εφαρμόζονται στις αμοιβές, στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, στο δικαίωμα για απεργία ή στο δικαίωμα για ανταπεργία (λοκ-άουτ). Η εξαίρεση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο καθορισμός του ύψους των αποδοχών εμπίπτει στη συμβατική αυτονομία των κοινωνικών εταίρων σε εθνικό επίπεδο και στην αντίστοιχη αρμοδιότητα των κρατών μελών. Υπό τις συνθήκες αυτές, κρίθηκε σκόπιμο, στο παρόν στάδιο εξέλιξης του δικαίου της Ένωσης, να αποκλεισθεί ο καθορισμός του ύψους των αποδοχών από την εναρμόνιση βάσει των άρθρων 136 επ. ΕΚ (νυν άρθρα 151 επ. ΣΛΕΕ) (απόφαση της 15ης Απριλίου 2008, Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, σκέψη 123 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 48 Ασφαλώς, τα άρθρα 8 έως 13 της οδηγίας 2003/88 κάνουν λόγο για τη νυχτερινή εργασία. Ωστόσο, τα άρθρα αυτά αφορούν μόνον τη διάρκεια και τον ρυθμό της νυχτερινής εργασίας (άρθρα 8 και 13 της οδηγίας αντιστοίχως), την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων που απασχολούνται τη νύχτα (άρθρα 9, 10 και 12 της οδηγίας) και την ενημέρωση των αρμόδιων αρχών (άρθρο 11 της οδηγίας). Συνεπώς, τα εν λόγω άρθρα δεν ρυθμίζουν την αμοιβή που οφείλεται στους εργαζομένους για τη νυχτερινή εργασία και, κατά συνέπεια, δεν επιβάλλουν στα κράτη μέλη καμία συγκεκριμένη υποχρέωση όσον αφορά τις επίμαχες στην κύρια δίκη καταστάσεις.
- 49 Κατά δεύτερον, επισημαίνεται ότι ούτε το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 8 της σύμβασης της ΔΟΕ για τη νυχτερινή εργασία, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 6 της οδηγίας 2003/88, επιβάλλουν, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, συγκεκριμένες υποχρεώσεις στα κράτη μέλη όσον αφορά την προσαύξηση των αποδοχών που οφείλονται στους εργαζομένους για τη νυχτερινή εργασία.
- 50 Ασφαλώς, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της σύμβασης της ΔΟΕ για τη νυχτερινή εργασία προβλέπει ότι πρέπει να λαμβάνονται προς όφελος των εργαζομένων ειδικά μέτρα απαιτούμενα από τη φύση της νυχτερινής εργασίας, περιλαμβανομένης της χορήγησης σε αυτούς κατάλληλων αποζημιώσεων, ενώ το άρθρο 8 της ίδιας σύμβασης ορίζει ότι οι αποζημιώσεις που χορηγούνται στους εργαζομένους σε νυχτερινή εργασία με τη μορφή εργασιακού χρόνου, μισθού ή παρόμοιων επιδομάτων πρέπει να αναγνωρίζουν τη φύση της νυχτερινής εργασίας.
- 51 Εντούτοις, επισημαίνεται ότι, δεδομένου ότι η Ένωση δεν έχει κυρώσει την εν λόγω σύμβαση, αυτή δεν έχει αφ' εαυτής δεσμευτική νομική ισχύ στην έννομη τάξη της Ένωσης και ότι ούτε η αιτιολογική σκέψη 6 της οδηγίας 2003/88 της προσδίδει δεσμευτικό αποτέλεσμα (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2015, Inuit Tapiriit Kanatami κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-398/13 P, EU:C:2015:535, σκέψη 64).
- 52 Ως εκ τούτου, η προσαύξηση αποδοχών που οφείλεται στους εργαζομένους λόγω νυχτερινής εργασίας, την οποία προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, της MTV, δεν εμπίπτει στην οδηγία 2003/88 και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη.
- 53 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι διάταξη συλλογικής σύμβασης εργασίας προβλέπουσα για την έκτακτη νυχτερινή εργασία προσαύξηση αποδοχών υψηλότερη από εκείνη που έχει καθοριστεί για την τακτική νυχτερινή εργασία δεν συνιστά εφαρμογή της οδηγίας 2003/88, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

- 54 Δεδομένης της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 55 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έβδομο τμήμα) αποφαίνεται:

Διάταξη συλλογικής σύμβασης εργασίας προβλέπουσα για την έκτακτη νυχτερινή εργασία προσαύξηση αποδοχών υψηλότερη από εκείνη που έχει καθοριστεί για την τακτική νυχτερινή εργασία δεν συνιστά εφαρμογή της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

(υπογραφές)